

PUBLIKACIJOS IR INFORMACIJOS

V. ŽUKAS

Reikšmingos J. Janonio kūrinių publikacijos

1914 m. nustojo ejęs Rygos lietuvių socialdemokratų laikraštis „Vilnis“, o 1915 metų rudenį J. Janonis persikėlė į Rusiją ir, tuo būdu, poetas neteko tribūnos, kur galėtų spausdinti savo kūrinius. Tokią tribūną tuo metu jis surado Amerikos lietuvių pažangiosios spaudos puslapiuose. Savo kūrinius jis siuntinėjo V. Kapsuko-Mickevičiaus redaguotam žurnalui „Naujoji gadynė“, Lietuvių socialistų sąjungos laikraščiu „Kova“. Iki šiol nebuvo žinoma, kad J. Janonis savo kūrinius taip pat spausdino ir pažangiame Amerikos lietuvių laikraštyje „Laisvė“.

1916 metų vidury J. Janonis nusiuntė „Laisvei“ savo kūrinių pluoštelį. Tų metų rugsėjo 15 dienos numeryje (Nr. 74) buvo išspausdintas redakcijos atsakymas Vaidilos Ainiui. Iš atsakymo matome, kad J. Janonis „Laisvei“ buvo nusiuntęs poemą „Tarp siaučiančių marių“, eilėraščių „Dainius“ ir eilėraščių be antraštes. Visi šie kūrinių buvo išspausdinti laikraštyje. Šios publikacijos „Laisvės“ laikraštyje yra reikšmingos ne tik dėl to, kad čia pirmą kartą tipografiniu būdu buvo išspausdinti tie kūriniai. „Laisvėje“ išspausdinti kūriniai pateikia duomenų, kurie leidžia tiksliai nustatyti tų kūrinių parašymo laiką ir vietą, patikslinti kūrinių tekstą ir kt. Be to, jie papildė J. Janonio kūrybinį palikimą.

Eilėraštis „Ateities dainius“ antrašte „Dainius“ buvo išspausdintas 1916 m. rugsėjo 22 dienos „Laisvėje“ (Nr. 76). Tekstas nuo J. Janonio „Raštų“ dvitomyje (Vilnius, 1957 m.) išspausdinto teksto skiriasi nežymiai. Pavyzdžiui, antrosios strofos antroji eilutė:

„Laisvėje“: Jis nenorėjo meilės skaistuolių.
„Raštuose“: Dainius netroško meilės skaistuolių.

Trečiosios strofos trečioji eilutė:

„Laisvėje“: Liejo narsumo jam į krūtinę.
„Raštuose“: Liejo tvirtumą jam į krūtinę.

Ketvirtosios strofos pirmoji ir antroji eilutės „Laisvėje“:

Lyra jam buvo — meilę gaivinti,
Laimę didžiausią, taiką našinti.

Tos pačios eilutės „Raštuose“:

Lyra jam buvo laiką garsinti,
Meilę skaisčiausią, laimę našinti.

„Raštuose“ nurodoma apytikrė šio kūrinio parašymo data — 1916 m. Prie „Laisvėje“ išspausdinto eilėraščio teksto nurodoma, kad jis parašytas 1914 m. Siauliuose.

Kitas tame pat „Laisvės“ numeryje išspausdintas eilėraštis yra „Gilių dailės vaizdų sutvert aš negaliu...“ Kadangi eilėraščio tekstas žymiai skiriasi nuo rinkinyje „Vaidilos Ainio (Juliaus Janonio) Eilės“ (Voronežas, 1918 m.) ir „Raštų“ dvitomyje išspausdinto teksto, tai jį galima laikyti kita jo redakcija. Žemiau pateikiamas eilėraščio tekstas.

Nupint gražių vaizdų aš negaliu.
Nes visados,
Kai tik imu klausyties spindulį
Slaptos maldos,
Išgirstu slegiamus vargšų žmonių
Dejavimus.
Ir, vietoj įspūdžių man malonių,
Randu skausmus,
Ir skverbiasi sielon liūdni vaizdai,—
Niūrus būrys!
Ir gema sieloje skausmų aidai,
Yt sukury.

K. Umbrasas savo pastabose J. Janonio „Raštų“ pirmajame tome (p. 403) nurodo, kad šis eilėraštis parašytas 1914 m. pabaigoje ar 1915 m. pradžioje. V. Mickevičius-Kapsukas straipsnyje „Julius Janonis — pirmasis proletarinis lietuvių poetas“ (Rink. „Po raudonąja vėliava“, Minskas. 1935) yra nurodęs 1913 metus. „Laisvėje“ išspausdintas kūrinys turi nurodytą tikslią parašymo vietą ir datą: Petrapilis, 1916 m. balandžio 4 d.

Laikraštyje „Laisvė“ (1916, spalio 20, Nr. 84 ir 24 d., Nr. 85) buvo išspausdinta ir poema „Tarp siaučiančių marių. (1815—1915)“. Poema išspausdinta šešiaeilėmis strofomis. Jos pabaigoje nurodyta, kad ji parašyta Melaišių kaime 1916 m. birželio—liepos mėnesiais. Šie duomenys nėra visiškai tikslūs: 1916 m. J. Janonis jau gyveno Rusijoje. Poema iš tikrųjų buvo parašyta Melaišiuose, tačiau, žuvus rankraščiui, 1916 m. atkurta Rusijoje. Po antraštės pažymėtos datos — 1815—1915 — patvirtina spėjimus, kad poemą J. Janonis sukūrė šimtui metų nuo Napoleono Bonaparto įkalinimo Elenos saloje pažymėti.

Palyginus „Laisvėje“ ir vėlesniuose rinkiniuose, tame tarpe „Raštų“ dvitomyje, išspausdintą poemos tekstą, surasti tokie skirtumai. Rinkinyje „Vaidilos Ainio (Juliaus Janonio) Eilės“, o taip pat „Raštuose“ (p. 315) praleista eilutė „Veltui, kas dingo, nepasirodė“, kuri seka po eilutės „Rauda, bet žvilgsniu tolę vis skrodė“. Be to, po eilutės „Jis sau iš skausmo plaukus net rauja“ (Raštai, t. 1, p. 319) turi eiti praleista eilutė „Vaikšto po krantą kone pabludęs“. Be šių eilučių tose vietose nutrūksta mintis, be to, suyra šešiaeilės strofos.

„Laisvėje“ (1916, spalio 24, Nr. 85) išspausdintoje poemoje yra kitose publikacijose nesutinkama strofa:

Niekas nevaržė jo laisvos dvasios,
Tat ir svajonės buvo jo drąsios:
Jis tesvajoto vien apie karą,
Taigi, kad mėgo įsivaizdinti
Mūšį, ir troško priešą sutrinti,
Davė nujausti būsiantį arą.

Si strofa išspausdinta po eilutės „Plaukiantį balsvą debesį seka“ (Raštai, t. 1, p. 317). Kiti poemos publikacijos skirtumai yra neesminiai — skiriasi tik atskiri žodžiai.

Tuo būdu, panaudojant čia minėtus duomenis, galima patikslinti kai kurių J. Janonio eilėraščių parašymo datas, įjungti praleistas eilutes į poemą „Tarp siaučiančių marių“.

Tame pačiame laikraštyje „Laisvė“ (1916 m. rugsėjo 19, Nr. 75) buvo išspausdintas ir iki šiol nežinomas J. Janonio eilėraštis „Ant Gedmino kalno (Skiriama tautininkams)“. Šį eilėraštį jis parašė 1915 m. liepos 25 dieną Vilniuje, t. y. prieš išvažiuodamas kartu su kitais moksleiviais į Rusiją. (Iš Vilniaus išvyko 1915 m. rugpiūčio mėn.) Eilėraštis pasirašytas Vaidilos Ainio slapyvardžiu.

Galimas dalykas, kad eilėraščio antraštę ir paantraštę užrašė laikraščio redakcija. Minėtame 1916 m. rugsėjo 15 d. „Laisvės“ numeryje (Nr. 74) išspausdintame redakcijos atsakyme Vaidilos Ainiui minimas eilėraštis be antraštės. Vėliau laikraštyje buvo išspausdintas eilėraštis be antraštės „Nupint gražių vaizdų aš negaliu. . .“ kartu su eilėraščiu „Dainius“, ir redakcija galėjo jį palaikyti pastarojo dalimi. Tačiau galimas ir kitas atvejis: J. Janonis eilėraštį „Ant Gedmino kalno“ galėjo nusiųsti laikraščiu anksčiau, nes redakcijos atsakyme minimi jos siųsti laišakai poetui („Atsakom laišku. Ar gaunat mūsų laiškus?“). Tai rodo, kad laikraštis su poetu ryšius palaikė ir anksčiau. Toliau spausdinamas šio eilėraščio tekstas.

Ant Gedmino kalno

(Skiriama tautininkams)

Su keleta žmonių tą kalną aplankiau,
Išvydau liekanas sugriuvusios pilies,
Besidžiaugiant visiems, aš vienas pasakiau:
„Jūs džiugina vargai, vargai visos šalies.
„Jūs džiugina pilis — jos akmens kruvini,
„Jos bokšta:, požemiai vaitojimų pilni.
„Matyt patinka jums tie įnorio laikai,
„Kad jūs jais gėritės, lyg lėlėmis vaikai!“
Kad klupo ant manęs mėlytojai tautos:
„Tai bepročio šneka!“ „Varykit jį šalim!“
„Kaip drįsta jis stovėt ant vietos šios šventos!“
„Užmušti jį tucjaus!“ „Nugrūsti jį žemyn.“
Nugrūdo jie mane — kuliu nusiritau.
Ir svaidė krintantį sunkiais akmenais.
Nukritęs gi slėnėn, nuo kalno išgirdau:
„Dabar jįsai žinos, kad gerbtina pili!“

Dar kartą apie komedijos „Amerika pirtyje“ autorių

Lietuvių kalbos ir literatūros mokslo darbų „Literatūra ir kalba“ penktajame tome (1961 m.) išspausdintas prof. B. Pranskus straipsnis „Komedijos „Amerika pirtyje“ autorystės klausimu“. Jame pateikiami motyvai, dėl kurių lietuvių tarybinis literatūros mokslas „Amerikos pirtyje“ autorium yra linkęs laikyti Antaną Vilkutaitį. Čia norėtusi pateikti kai kurių, straipsnyje nepamintų, duomenų, kurie verčia dar kartą pasvarstyti, ar komedijos „Amerika pirtyje“ autoriumi laikytinas Antanas Vilkutaitis, ar jo brolis Juozas Vilkutaitis.

Prof. B. Pranskus pažymi, kad „Vienybėje lietuvininkų“ 1903 m. išspausdintame straipsnyje nurodoma, kad „Amerika pirtyje“ autorius esąs A. Vilkutaitis. Jam, be to, priskiriama keletas prozos ir nemaža publicistikos darbų. Prof. B. Pranskus taip pat pažymi, kad straipsnio autorius asmeniškai pažinojęs A. Vilkutaitį, tai žinios esančios tuo labiau patikimos. Reikia pasakyti, kad, kaip nurodo „Vienybėje lietuvininkų“ išspausdinto straipsnio autorius, jo pažintis su A. Vilkutaičiu buvo atsitiktinė,